

References:

1. "Management of financial security of economic entities: Chapter 2. Management of financial and economic security of enterprises: the essence and mechanism of provision", available at http://pidruchniki.com/78180/finansu/upravlinnya_finansovoyu_bezpekoju_ekonomichnih_subyektiv (Accessed 18 September 2018).
2. Akimova, T.A. (2003), *Teoriya organizacii: uchebnoe posobie dlja vuzov* [Theory of the organization: a manual for universities], JUNITI-DANA, Moscow, RF.
3. Ivanova, T.Ju. Prihodko, V.I. (2004), *Teoriya organizacii* [Theory of the organization], Piter, SpB, RF.
4. Chernjak, Ju.I. (1975), *Sistemnyj analiz v upravlenii jekonomikoj* [System analysis in economic management], Ekonomika, Moscow, RF.
5. Valuev, S.A. Volkova, V.N. Gradov, A.P. (1991), *Sistemnyj analiz v jekonomike i organizacii proizvodstva* [System analysis in economics and production organization], Politehnika, Leningrad, USSR.
6. Fathudinov, R.A. (2000), *Organizacija proizvodstva: uchebnik* [Organization of production: textbook], INFRA-M, Moscow, RF.
7. Jengelgardt, V.A. (1976), [On some attributes of life: hierarchy, integration, cognition], *Voprosy filosofii*, vol 7, pp. 65-81.
8. Optner, S. (1969), *Sistemnyj analiz dlja reshenija delovyh i promyshlennyh problem* [System analysis for solving business and industrial problems], Sovetskoe radio, Moscow, USSR.
9. Golubkov, Je.P. (1975), *Sistemnyj analiz v upravlenii narodnym hozjajstvom* [System analysis in the management of the national economy], MINH, Moscow, USSR.
10. Jang, S. (1972), *Sistemnoe upravlenie organizaciej* [System management of the organization], Sovetskoe radio, Moscow, USSR.
11. Yermoshenko, M.M. Horyacheva, K.S. (2010), *Finansova skladova ekonomichnoyi bezpeky: derzhava i pidpryyemstvo: naukova monohrafiya* [Financial component of economic security: state and enterprise: scientific monograph], NAU, Kyiv, Ukraine.
12. Vasyliciv, T. H. Voloshyn, V. I. Bojkevych, O. R. Karkavchuk, V. V. (2012), *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryyemstv Ukrayiny: stratehiya ta mexanizmy zabezpechennya: monohrafiya* [Financial and Economic Security of Ukrainian Enterprises: Strategy and Mechanisms for Ensuring: Monograph], LKA, Lviv, Ukraine.
13. Kane, M.M. Ivanov, B.V. Koreshkov, V.N. Shirtladze, A.G. (2008), *Sistemy, metody i instrumenty menedzhmenta kachestva : uchebnoe posobie* [Systems, methods and tools of quality management: a tutorial], Piter, SpB, RF.
14. Harrington, Dzh. Voul, F. (2008), *Sovershenstvo upravlenija znanijami* [Knowledge Management Excellence], Standarty i kachestvo, Moscow, RF.
15. Orehov, N.A. Levin, A.G. Gorbunov, E.A. (2004), *Matematicheskie metody i modeli v jekonomike : uchebnoe posobie dlja vuzov* [Mathematical Methods and Models in Economics: A Textbook for Universities], JUNITI-DANA, Moscow, RF.

УДК 65.017

Трифонов Г.Ф., к.е.н.,
доцент кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Шилкіна Г.С., магістрант
Запорізька державна інженерна академія

ОСНОВНИ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Трифонов Г.Ф., Шилкіна Г.С. Основні підходи до оцінювання виробничого потенціалу підприємства. У статті наведено підходи до визначення поняття «виробничий потенціал підприємства», методів його оцінки та аналізу. Визначено основні показники, що використовуються при аналізі виробничого потенціалу промислових підприємств.

Ключові слова: виробничий потенціал, ресурси, промислове підприємство, метод оцінювання.

Трифонов Г.Ф., Шилкіна А.С. Основные подходы к оценке производственного потенциала. В статье раскрыты основные подходы к определению понятия «производственный потенциал предприятия», методов его оценки и анализа. Определены основные показатели, используемые при анализе производственного потенциала промышленных предприятий.

Ключевые слова: производственный потенциал, ресурсы, промышленное предприятие, метод оценивания.

Trifonov G.F., Shylkina A.S. The main approaches to evaluate the production potential of the enterprise. The article presents approaches to defining the concept of "production potential of the enterprise", methods of its evaluation and analysis. The main indicators used in the analysis of production potential of industrial enterprises are determined.

Key words: production potential, resources, industrial enterprise, method of evaluation.

Постановка проблеми. Основою розвитку будь-якої економіки країни є сфера виробництва, де формуються умови для процесу суспільного відтворення. Сфера виробництва може бути визначена поняттям виробничий потенціал, що має складну структуру та характеризується відповідними рівнями за підсистемами економіки. Базовими суб'єктами, які при цьому відповідають за його раціональне формування, акумуляцію, використання, нарощення відіграють промислові підприємства. Відповідно, кожне підприємство має адекватно оцінювати рівень власного виробничого потенціалу. Оцінка можливостей виробничої діяльності підприємства є передумовою прийняття управлінських рішень щодо розширення, перепрофілювання, удосконалення виробництва, зменшення чи збільшення випуску продукції та ін. в той же час, правильна оцінка та прийняття управлінських рішень містять у основі розуміння сутності та структури виробничого потенціалу. Саме тому питання виявлення сутності виробничого потенціалу підприємства, основних підходів до його оцінювання є актуальним предметом дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Визначенню сутності виробничого потенціалу підприємства присвячено роботи провідних вітчизняних та закордонних дослідників. Серед них слід виділити А.І. Анчишкіна, М.Л. Горшкова, В.Н. Авдєєнко, Д.К. Шевченко, Л.Д. Ревуцького та інших. Однак й досі вчені не дійшли згоди у трактуванні поняття «виробничий потенціал підприємства». Недостатньо висвітленим та дослідженим залишається також питання щодо методів оцінки та аналізу виробничого потенціалу підприємств.

Мета дослідження полягає у систематизації основних методи оцінки й аналізу виробничого потенціалу, визначенні основних показників, що характеризують виробничий потенціал промислових підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Виробничий потенціал підприємства являє собою систему взаємопов'язаних елементів, які виконують різні функції у процесі забезпечення випуску продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства. А тому можна визначити такі його основні риси: цілісність, складність; взаємозамінність, альтернативність його елементів; взаємозв'язок, взаємодія елементів виробничого потенціалу; інноваційна сприйнятливість; гнучкість; соціально-економічні наслідки використання; історичні умови та особливості формування й використання; фізичне та моральне старіння. Виробничий потенціал підприємства – це основні виробничі фонди підприємства, до яких входять будівлі, споруди, трубопроводи, машини, устаткування тощо, виробнича інфраструктура підприємства.

У науковій літературі одним із перших поняття – виробничий потенціал використав А. Анчишкін, включивши у нього – набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму чинників виробництва [1, с. 14].

Разом з ресурсним підходом до визначення виробничого потенціалу зустрічаються й інші трактування. Так, Ю. Донець вважає виробничий потенціал синонімом виробничої потужності підприємства, об'єднання, і тому вважає можливим визначати його як – максимально можливий річний, добовий, годинний або віднесений до іншої тимчасової одиниці об'єм випуску продукції [2, с. 3]. Є. Лапін визначає потенціал, як «максимально можливий обсяг виробництва матеріальних благ та послуг в умовах, що забезпечують найбільш ефективне використання за годину і продуктивністю наявних економічних ресурсів» [4, с. 102].

У виробничий потенціал включаються різні ресурси. Окремі вчені-економісти до нього відносять тільки виробничі фонди і потужності, деякі вчені – виробничі фонди і кваліфіковані кадри. Існує також підхід, за якого виробничий потенціал об'єднує ресурси управління і організації виробництва, кадри, науково-технічну інформацію.

Аналіз вищевикладених точок зору дозволяє дійти висновку, що виробничий потенціал підприємства являє собою сукупність ресурсів, наданих в його розпорядження для виробничо-господарської діяльності. Основне призначення виробничого потенціалу підприємства полягає в створенні нових вартостей, а його елементи повинні цілеспрямовано адаптуватися до вимог продукції, що виготовляється.

Величина виробничого потенціалу забезпечує умови для оновлення продукції і підвищення її якості та є основою для прогнозування обсягів промислового виробництва. Співвідношення величини потенціалу з кінцевими результатами функціонування дає комплексне уявлення про ступінь використання виробничих ресурсів.

Проблема вимірювання величини виробничого потенціалу вельми важлива як в теоретичному, так і практичному плані. Необхідно зазначити, що питання про кількісну визначеність виробничого потенціалу багато в чому є дискусійним. В його склад, як правило, включаються чотири основні види виробничих ресурсів, що наочно представлено на рисунку 1.

Основні методи визначення виробничого потенціалу, систематизовані за методикою розрахунку, згруповані у таблиці 1.

Практичне значення визначення величини виробничого потенціалу пов'язано з такими аспектами:

- виміром сукупної вартості чинників виробництва і визначенні на цій основі вартості підприємства або його окремих об'єктів;
- точнішим і ефективнішим визначенням можливостей виробництва з випуску продукції в процесі розробки планів підприємства;
- уточненням механізму загальної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Основні методи визначення виробничого потенціалу, систематизовані за методикою розрахунку, згруповані у таблиці 1.

Вартісний метод має найбільше практичне значення, оскільки він може бути використаний при оцінці вартості підприємства. Використовується вартісний метод:

- для визначення загальної вартості виробничих ресурсів, які має в розпорядженні підприємство;
- для оцінки загальної ефективності використання виробничих ресурсів підприємства;
- для узагальнюючої оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому;
- для визначення вартості підприємства і вирішення питань про необхідність продажу його об'єктів або додаткової емісії цінних паперів.

Ті ж самі сфери застосування має і комбінований метод.

Найпростішим методом можна назвати функціональний метод, але при цьому він є і найменш точним, оскільки:

- величини окремих елементів виробничого потенціалу можуть упродовж ряду років не змінюватися, а обсяги виробництва у цей період можуть значно збільшуватися або знижуватися;
- складно виділити частку участі того або іншого елемента у виробництві окремих видів продукції, а, отже, важко достовірно визначити величину кожного з елементів потенціалу;
- метод вступає в протиріччя з визначенням виробничого потенціалу, який характеризується не обсягом вироблюваної продукції, а сукупністю виробничих ресурсів.

Еквівалентний метод дозволяє виразити величину виробничого потенціалу у вигляді величини одного з

його елементів, але даний метод має такі недоліки: весь виробничий потенціал визначається в одиницях виміру того ресурсу, в який переводяться інші види ресурсів; існує певна проблема у достовірності визначення коефіцієнтів заміщення і оцінки складу і якості ресурсів; при використанні цього методу такі елементи, як технологія і інформація, або не враховуються взагалі, або враховуються частково.

Кореляційний метод в цілому може використовуватися для визначення потенціалу національної економіки і її галузей по виробництву певних видів продукції. Але його використання на рівні підприємств ускладнено тим, що він не враховує особливості діяльності підприємств різних галузей.

У відповідності до законодавства при проведенні вартісної оцінки виробничого потенціалу оцінювач повинен використати не менше двох методів оцінки, які ґрунтуються на різних підходах.

Виробничий потенціал підприємства являє собою складну систему. Тому рівень ефективного використання його основних елементів можна визначити, керуючись загальними засадами економічного аналізу співвідношення результату й витрат. Для аналізу виробничого потенціалу необхідно використовувати такі показники, як відсоток зносу обладнання, що використовується, фондомісткість і матеріаломісткість продукції. Середня частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва показує, наскільки можна збільшити випуск продукції, не вкладаючи коштів у збільшення умовно-постійних витрат (трудові ресурси, обладнання тощо). Обсяг інвестицій у виробництво, а також його зміни пока-

Види ресурсів				
Виробничі ресурси				Фінансові ресурси
Основні виробничі фонди	Персонал	Технологія	Інформація	
Виробничий потенціал				
Економічний потенціал				

Рис. 1. Склад виробничого потенціалу [5, с. 103]

Таблиця 1

Методи розрахунку виробничого потенціалу [4, с. 102]

Метод	Методика розрахунку
Еквівалентний метод	Оцінка виробничого потенціалу здійснюється за величиною будь-якого з його елементів, в який за допомогою спеціальних коефіцієнтів переводяться інші його елементи. Він ґрунтується на взаємозамінності елементів
Функціональний метод	Передбачає, що величина виробничого потенціалу дорівнює обсягу вироблюваної продукції, а величини окремих його елементів визначаються через питомі ваги продукції, у виробництві якої ці елементи мають вирішальне значення
Кореляційний метод	Передбачає використання різних кореляційно-регресійних моделей при визначенні величини виробничого потенціалу
Вартісний метод	Передбачає визначення вартості кожного з елементів потенціалу, а потім і загальної вартості виробничого потенціалу як суми вартостей основних виробничих фондів, персоналу (кадрів), технології та інформації
Комбінований метод	Передбачає поєднання різних методів при визначенні величини виробничого потенціалу

Показники для аналізу виробничого потенціалу [7]

Показники	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Примітка
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.	V	-	Розраховується за даними про основні показники діяльності підприємства
Виробничні потужності (за поточним рівнем цін, тис. грн.)	V _{пот}	-	Розраховується за паспортами на обладнання, а також за цінами на продукцію
Фондомісткість продукції	Ф _м	V _ф /V	V _ф – вартість основних виробничих фондів
Матеріаломісткість продукції	M _м	V _м /V	V _м – вартість витрачених сировини та матеріалів
Відсоток зносу обладнання, що використовується	B _з	-	Розраховується за даними балансу
Середня частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва	У _{інт}	$U_{інт} = 100 \cdot (1 - \Delta Z / \Delta P)$, %	ΔZ – приріст застосовуваних ресурсів за період; ΔP – приріст обсягу продукції за певний період
Обсяг інвестицій у виробництво до загального обсягу виробленої продукції	O ₁	Пр/V	Пр – приріст строк балансу 1000, 1005 та 1010 («нематеріальні активи», «незавершене будівництво», «основні засоби»)

зують напрям змін у виробничому потенціалі підприємства [6].

Показники для аналізу виробничого потенціалу промислових підприємств наведені в таблиці 2.

Виробничий потенціал суттєво залежить від орієнтації на найновітніші досягнення в техніці та технології галузі, що водночас впливає на реалізацію вже існуючого потенціалу. Без постійного підтримання конкурентних переваг у виробництві створення виробничого потенціалу унеможливується; під впливом цього фактору успіху можна досягти тільки при закупівлі найновітнішого обладнання й технологій, оскільки моральне старіння відбувається досить швидко. Одним із основних напрямів у підвищенні ефективності використання виробничого потенціалу залишається орієнтація ліквідації втрат ресурсів (сировинних, енергетичних, трудових), яка можлива шляхом модернізації діючих технологій на базі інновацій [6, с. 68].

Отже, на підприємствах потрібно створювати економічний механізм управління формуванням і використанням виробничого потенціалу. Керівники

підприємств повинні розробляти програми розвитку підприємства з урахуванням регіонального характеру виробництва, наявності ресурсів і попиту на продукцію.

Висновки. Трактуювання визначення виробничого потенціалу в економічній літературі є неоднозначним, як і методів його оцінки. Тому потрібно створити економічний механізм управління формуванням і використанням виробничого потенціалу промислових підприємств, який безпосередньо залежить від ефективності системи менеджменту. Цей процес обумовлюється не лише наявністю ресурсів, але і їх розподілом, використанням і своєчасним поповненням

При оцінці підприємств облік вартості його виробничого потенціалу дозволяє визначати вартість підприємства більш точно та обґрунтовано. Процес управління виробничим потенціалом промислових підприємств є дуже складним. У зв'язку з цим необхідна системна концепція формування і оцінювання виробничого потенціалу промислового підприємства, яка і буде підґрунтям розробки удосконаленого механізму нормування ресурсів бізнес-процесів.

Список літератури:

1. Анчишкин А. И. Прогнозирование роста экономики [Текст] : учеб. изд. / А. И. Анчишкин. – М. : Экономика, 1996. – 98 с.
2. Донец Ю. Ю. Эффективность использования производственного потенциала [Текст] : науч. изд. / Ю. Ю. Донец. – К. : Знание, 1998. – 123 с.
3. Толпежников Р. А. Генезис понятия «потенциал предприятия» и определение его сущности / Р. А. Толпежников // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць у 3-х томах, т. 3. – Маріуполь, 2011. – С. 125-130.
4. Толпежников Р. А. Методика оцінювання виробничого потенціалу підприємства / Р. А. Толпежников // Економіка і регіон – № 6 (37). – 2012. – ПолтНТУ. – С. 102-106.
5. Тивоненко Г. І. Аналіз вартості величини виробничого потенціалу та тенденції його зміни / Г. І. Тивоненко // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2014. – № 6. – С. 81-86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_6_17.
6. Горяча О. Л. Підходи до визначення й оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств / О. Л. Горяча // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – № 2 (18). – 2012. – С. 65-69.
7. Ареф'єва О. В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств : монографія / О. В. Ареф'єва, О. В. Коренков. – К. : ГРОТ, 2004. – 200 с.
8. Яковлев А. І. Економічна сутність та методичні основи визначення рівня потенціалу виробничої системи / А. І. Яковлев, О. П. Косенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 172-178.